

УДК 657:330.131.7

DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2019-6-66>**Безверхня Ю.В.***кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку і оподаткування
Таврійського державного агротехнологічного університету
імені Дмитра Моторного***Bezverkhnia Yuliia***Candidate of Economic Sciences,
Associate professor of Accounting and Taxation Department,
Dmytro Motornyi Tauria state agrotechnological University*

АКТУАЛЬНІСТЬ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ НА СУЧАСНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

RELEVANCE OF MANAGEMENT ACCOUNTING IN MODERN ENTERPRISES

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуті ключові поняття та тенденції розвитку управлінського обліку у сучасних умовах господарювання. Проаналізовані проблеми побудови єдиного облікового інформаційного простору підприємства. Досліджено забезпечення інформаційної підтримки користувачів у процесі ухвалення управлінських рішень. Визначена ефективність використання комунікаційної системи управлінського обліку під час створення інтегрованої автоматизованої системи стратегічного планування та бухгалтерського обліку. Обґрунтована побудова системи управлінського обліку, яка забезпечує високий рівень ефективності виробництва та його конкурентоспроможності. Встановлено, що для розвитку економічного потенціалу підприємства необхідний управлінський облік за центрами відповідальності та стратегічне управління витратами.

Ключові слова: управлінський облік, інформація, підприємство, управління, витрати, центри відповідальності.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены ключевые понятия и тенденции развития управленческого учета в современных условиях хозяйствования. Проанализированы проблемы построения единого учетного информационного пространства предприятия. Исследовано обеспечение информационной поддержки пользователей в процессе принятия управленческих решений. Определена эффективность использования коммуникационной системы управленческого учета при создании интегрированной автоматизированной системы планирования и бухгалтерского учета. Обосновано построение системы управленческого учета, которая обеспечивает высокий уровень эффективности производства и его конкурентоспособности. Установлено, что для развития экономического потенциала предприятия необходим управленческий учет по центрам ответственности и стратегическое управление затратами.

Ключевые слова: управленческий учет, информация, предприятие, управление, затраты, центры ответственности.

ANNOTATION

This study is devoted to the problem of relevance of the management accounting system in modern Ukrainian enterprises. In the modern economy, the principles of the relationship between management accounting and strategic goals of the enterprise require clarification and theoretical understanding. Practice shows that competent and scientifically based construction of the management accounting system provides a high level of production efficiency and competitiveness. The article deals with the key concepts and trends in the development of management accounting in modern economic conditions. Management accounting, as a rela-

tively self-existing set of elements and links between them, should function and be regulated on the basis of internal and General regulatory framework. The problems of building a single accounting information space of the enterprise are analyzed. Any enterprise should decide for itself the question of the degree of openness of information; risks associated with openness; take measures to improve the reliability of reporting data; think about how users will perceive the information provided; ensure effective exchange of information between its units. The provision of information support to users in the process of managerial decision-making is investigated. The concept of accounting information space assumes creation of conditions for providing with accounting data of all users in constantly changing economic situation. Efficiency of use of communication system of management accounting at creation of the integrated automated system of planning and accounting is defined. The author substantiates the construction of a management accounting system that provides a high level of production efficiency and competitiveness. Enterprise management functions can be divided into two main blocks: which provide efficiency and which provide reliability. It is established that for the development of the economic potential of the enterprise, management accounting for responsibility centers and strategic cost management is necessary. It is concluded that the objectives of the strategy of formation and development of the economic mechanism of management fully coincide with the priority goals of modern enterprise development and are designed to ensure their implementation by building an adequate system of management accounting, including management of responsibility centers and strategic cost management.

Key words: management accounting, information, enterprise, management, expenses, responsibility centers.

Постановка проблеми. У сучасній економіці принципи взаємозв'язку управлінського обліку та стратегічних цілей підприємства вимагають свого уточнення та теоретичного осмислення. Ринок зумовлює необхідність економічного відновлення механізму господарювання, а підприємство, реалізуючи свою мету, змінює навколишнє ринкове середовище, що визначає необхідність їхнього дослідження у взаємозв'язку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню забезпечення управлінського апарату підприємства обліковою інформацією приділяли увагу багато провідних вітчизняних науковців. Сучасну методологічну базу вітчизняного управлінського обліку створили такі вчені,

як П.Й. Атамас, Ф.Ф. Бутинець, С.Ф. Голов, Г.Г. Кірейцев, В.Б. Моссаковський, М.Ф. Огійчук, В.Я. Плаксієнко, В.П. Ярмоленко тощо. Серед іноземних учених, які досліджували стратегічне управління витратами та управління за центрами відповідальності, слід відмітити праці Ш. Андерсона, Г. Деккера, Дж. Шенка.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Питання забезпечення управлінського апарату підприємства обліковою інформацією є дуже актуальними, але єдиної думки про роль управлінського обліку у системі управління сучасним підприємством досі немає.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є обґрунтування необхідності управлінського обліку та основних принципів побудови його системи на сучасному підприємстві для забезпечення функціонування економічного механізму господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розподіл взаємодії внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства визначає необхідність вивчення адаптаційного механізму, оцінки сили їхньої взаємодії. Оскільки реалізація цілей підприємства веде до змін економічного механізму господарювання в ринкових умовах, на наш погляд, оцінка результатів діяльності підприємств повинна передбачати визначення тенденцій і перспектив розвитку як господарюючого суб'єкта загалом, так і окремих підрозділів, насамперед у формуванні витрат і фінансових результатів. Практика свідчить, що грамотна та науково обґрунтована побудова системи управлінського обліку забезпечує високий рівень ефективності виробництва та його конкурентоспроможності.

Проблема побудови єдиного облікового інформаційного простору стосується кожного підприємства та його керівництва, змушує серйозніше підходити до організації системи інформації підприємства, вимагає розроблення концепції інформації, що відповідає стратегії підприємства. Будь-яке підприємство повинне вирішити для себе питання про ступінь відкритості інформації; про ризики, що пов'язані з відкритістю; вжити заходів для підвищення вірогідності даних звітності; задуматися, як буде сприйматися користувачами надана інформація; забезпечити ефективний обмін інформацією між своїми підрозділами.

На нашу думку, керівництво вітчизняних підприємств повинне переглянути свій погляд на значення обліку та побачити в ньому інструмент, за допомогою якого можна підвищити добробут підприємства. Дуже важливо не залишити своє підприємство за межами єдиного інформаційного простору.

На сучасному етапі соціально-економічного розвитку суспільства інформаційне забезпечення прийняття правильних рішень і поліпшення результатів діяльності підприємств не досягло належного рівня, не відповідає у повному об-

сязі вимогам сучасної ринкової економіки, що проявляється у відсутності відповідного рівня відкритості, доступності та вірогідності інформації; своєчасності її надходження; задоволення потреб користувачів тощо.

У цей час глобалізація економіки, науково-технічний прогрес у засобах зв'язку, бурхливий розвиток міжнародних відносин створили необхідні передумови для побудови єдиного інформаційного простору на рівні окремих країн у світовому масштабі [1, с. 469].

Обліковий інформаційний простір покликаний забезпечити інформаційну підтримку користувачам у процесі ухвалення рішення; підвищити ефективність управління підприємством, державного управління соціально-економічним розвитком суспільства; створити умови для ефективного функціонування ринкових механізмів.

Концепція облікового інформаційного простору припускає створення умов для забезпечення обліковими даними всіх користувачів у постійно мінливій економічній ситуації. Користувачами облікової інформації виступають будь-які суб'єкти, що звертаються до неї [2, с. 343].

Згідно із законодавством внутрішньогосподарський (управлінський) облік – це система збору, обробки та підготовки інформації про діяльність підприємства для внутрішніх користувачів у процесі управління підприємством [3].

К.В. Король визначає управлінський облік як систему підготовки й обробки інформації для забезпечення системи управління у процесі планування, управління, контролю й оцінки діяльності підприємства [4, с. 164].

З іншого боку, управлінський облік – це система управління прибутком підприємства через управління витратами. Для підвищення ефективності діяльності підприємств у сучасних умовах впровадження управлінського обліку є об'єктивною необхідністю.

Система управлінського обліку, яку можна адаптувати до умов конкретного підприємства, повинна бути вибрана або розроблена, виходячи із цілей і можливостей управління. З одного боку, вона повинна фіксувати виконання завдань, поставлених на всіх етапах планування, а з іншого – акумулювати дані для прийняття рішень, створення прогнозів і моделей розвитку.

Сутність управлінського обліку полягає в інтегруванні системи обліку доходів і витрат, нормування, планування, контролю й аналізу інформації для оперативних управлінських рішень і моделювання обліку витрат і доходів на підприємствах із різною організаційною структурою, з урахуванням впливу зовнішніх факторів, які постійно змінюються [5, с. 50].

Необхідно зазначити, що управлінський облік як відносно самостійно існуюча сукупність елементів і зв'язків між ними повинен функціонувати і регулюватися на підставі певної нормативної бази. Як правило, на вищому рівні підприємства затверджується Положення про систему управлінського обліку. У його склад вхо-

дять такі складові елементи, як: положення про фінансову структуру підприємства, положення про систему планування і контролю, принципи облікової політики і регламент взаємодії підрозділів у системі управлінського обліку.

Для оцінки економічної ефективності впровадження інформаційної системи застосовуються якісні та кількісні критерії [6, с. 225].

Якісні критерії фіксують «зовнішній» ефект упровадження – збільшення загальної інвестиційної привабливості підприємства за рахунок того, що система забезпечує прозорість «наскрізного» обліку на підприємстві для оцінки ризиків власників, інвесторів і зовнішніх користувачів звітності, а також можливість здійснення оперативного комп'ютерного аудиту та моніторингу.

Ефективність використання комунікаційної системи управлінського обліку значно збільшиться у разі створення інтегрованої автоматизованої системи планування і бухгалтерського обліку, що використає фактичні дані для контролю виконання планових показників. Така система дає змогу погодити процеси планування і бухгалтерського обліку, прискорити процедуру формування планів, підвищити оперативність прийняття управлінських рішень, формувати єдину нормативно-довідкову базу для складання планів, проводити їх оперативне коригування [7].

Отже, управлінський облік є складовою частиною процесу управління і забезпечує інформацію, важливу для стратегічного планування майбутніх операцій організації, контролювання її поточної діяльності, оптимізації використання ресурсів, оцінки ефективності діяльності та зниження суб'єктивності у процесі прийняття рішень.

Система управління сучасним підприємством припускає організацію управлінського обліку за структурними підрозділами та функціональними підсистемами підприємства. Водночас основним завданням є розроблення методичних рекомендацій зі створення і реалізації концепції системи управління, яка б забезпечувала ефективність і надійність діяльності сучасного підприємства на кожному етапі його життєвого циклу.

Функції управління підприємством можна розділити на два основних блоки: які забезпечують ефективність і які забезпечують надійність.

У міру ускладнення зовнішнього середовища підприємства зростають і вимоги до розроблення адекватних способів рішення проблем. Диференційована оцінка взаємодії внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства визначає необхідність побудови системи управління змінами. Тобто передбачається побудова нового економічного простору на основі системи управлінського обліку витрат і результатів [8, с. 62].

Оцінка результатів передбачає визначення тенденцій і перспектив кожного підрозділу підприємства у формуванні витрат і фінансових результатів. Обмін інформацією та звітністю різних структурних підрозділів конкретизує

завдання кожного підрозділу на майбутній бюджетний період, визначає умови, в яких буде діяти керівник підрозділу, вимоги до нього сукупних виробничих підрозділів.

Наявність системи контролю стратегічного планування і прогнозування передбачає необхідність організації служби контролінгу, що, безумовно, уточнює функції управління. Основним завданням служби контролінгу прийнято вважати управління витратами та результатами [9, с. 18].

Відзначимо в цьому зв'язку, що принципове значення має питання про вибір організаційної форми цієї служби. Необхідно визначити переваги і недоліки створення служби контролінгу як самостійного підрозділу або у вигляді групи планово-економічного відділу.

Стратегічний аналіз витрат за центрами відповідальності передбачає можливість застосування до різних підрозділів підприємства принципів системи економічного цілепокладання, що найбільш ефективно і надійно сприяє здійсненню фінансово-господарської діяльності. Реалізація економічного потенціалу підприємства стає можливою у разі організації управлінського обліку за центрами відповідальності, що дає змогу кількісно зіставляти й оцінювати внесок різних підрозділів в управління витратами і результатами [10, с. 205].

У реалізації оперативних завдань управління витратами підприємства повноваження керівників окремих центрів відповідальності розрізняються. Для ефективної роботи підприємства доцільно організувати такі структури, як центр витрат, відповідальний за вироблення ефективних управлінських рішень; центр нормативних витрат, покликаний забезпечити досягнення планового рівня витрат, у тому числі під час організації постачання. Окремо варто сказати про центр доходів, до сфери компетенції якого належить і служба збуту. Хоча центр доходів і не має повноважень щодо зміни рівня своїх витрат понад установлений ліміт, його сприятливий ефект на добробут підприємства складається із двох складників: перевищення обсягу продажів і зниження кошторису контрольованих витрат. Центр прибутку відрізняється від попередніх тим, що має право управляти витратами й результатами реалізації з метою максимізації прибутку від операцій. У роботі центру інвестицій важливим показником є віддача на інвестований капітал. Повної самостійності у сфері інвестицій в окремих структур підприємства не буває практично ніколи, тому можна говорити про те, що центри інвестицій у досить широких повноваженнях мають право визначати політику у сфері капітальних і довгострокових фінансових вкладень.

У реальній практиці підприємств є підрозділи, які сполучають у собі ознаки двох або декількох класичних центрів відповідальності. Тому дуже важливо створювати центри стратегічного управління витратами.

Висновки з цього дослідження. Таким чином, можна стверджувати, що мета стратегії формування та розвитку економічного механізму господарювання повністю збігається з пріоритетними цілями розвитку сучасного підприємства та покликана забезпечити їхню реалізацію шляхом побудови адекватної системи управлінського обліку, що включатиме управління за центрами відповідальності та стратегічне управління витратами. Отже, нині це питання дуже актуальне та потребує подальшого глибокого дослідження.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Клімушин П.С. Інтеграція інформаційного простору України у світові інформаційну спільноту. *Теорія та практика державного управління*. 2010. 2(29). С. 468–477.
2. Ілляшенко К.В. Інформаційна активність підприємства та відображення її у звітності. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 12(186). С. 341–348.
3. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення: 05.12.2019).
4. Король К.В. Визначення сутності управлінського і виробничого обліку. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка»*. 2015. 1(45). Т. 2. С. 161–166.
5. Костякова А.А. Управлінський облік як джерело інформаційного забезпечення системи управління. *Молодий вчений*. 2017. 1(43). С. 49–54.
6. Мельниченко С.В. Оцінка ефективності застосування інформаційних технологій у діяльності туристичних підприємств. *Економічні науки: Науковий Вісник*. 2009. II(34). С. 223–232.
7. Юрєва Л.В. Анализ категорий расходы, затраты и себестоимость в системе стоимостного измерения. *Региональная экономика и управление*. 2007. № 1(09). URL: <http://region.mcnip.ru/modules.php> (дата звернення: 05.12.2019).
8. Голуб Н.О. Облік і контроль у системі стратегічного планування. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)* 2013. № 2(22). С. 59–65.

9. Прокопець Л.В. Контролінг як інструмент управління підприємством. *Причорноморські економічні студії*. 2019. № 39–2. С. 17–20.
10. Shannon W. Anderson and Henri C. Dekker. Strategic Cost Management in Supply Chains, Part 1: Structural Cost Management. *Accounting Horizons*: June 2009, Vol. 23, No. 2, pp. 201–220.

REFERENCES:

1. Klimushyn P.S. (2010) Intehratsiia informatsiinoho prostoru Ukrainy u svitovi informatsiinu spilnotu. *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia*, 2(29), pp. 468–477.
2. Illiashenko K.V. (2016) Informatsiina aktyvnist pidpriemstva ta vidobrazhennia yii u zvitnosti. *Aktualni problemy ekonomiky*, № 12(186), pp. 341–348.
3. Zakon Ukrainy «Pro bukhgalterskyi oblik ta finansovu zvitnist v Ukraini» vid 16.07.1999 r. № 996-XIV. Available at: <https://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (accessed 5 December 2019).
4. Korol K.V. (2015) Vyznachennia sutnosti upravlinskoho i vyrobnychoho obliku. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriiia «Ekonomika»*, no. 1(45). T. 2, pp. 161–166.
5. Kostyakova A.A. (2017) Upravliynskiy oblik yak dzherelo informatsiinoho zabezpechennia systemy upravlinnia. *Molodyi vchenyi*, no. 1(43), pp. 49–54.
6. Melnychenko S.V. (2009) Otsinka efektyvnosti zastosuvannia informatsiinykh tekhnolohii u diialnosti turystychnykh pidpriemstv. *Ekonomichni nauky: Naukovyi Visnyk*, no. II(34), pp. 223–232.
7. Yuryeva L.V. (2007) Analiz kategoriy rashkody. zatraty i sebestoimost v sisteme stoimostnogo izmereniya. *Regionalnaya ekonomika i upravleniye*, no. 1(09). Available at: <http://region.mcnip.ru/modules.php> (accessed 5 December 2019).
8. Holub N.O. (2013) Oblik i kontrol u systemi stratehichnoho planuvannia. *Zbirnyk naukovykh prats Tavriiskoho derzhavnoho ahrotekhnolohichnoho universytetu (ekonomichni nauky)*, no. 2(22), pp. 59–65.
9. Prokopets L.V. (2019) Kontrolinh yak instrument upravlinnia pidpriemstvom. *Prychornomorski ekonomichni studii*, no. 39–2, pp. 17–20.
10. Shannon W. Anderson and Henri C. Dekker (2009) Strategic Cost Management in Supply Chains, Part 1: Structural Cost Management. *Accounting Horizons*. Vol. 23, No. 2, pp. 201–220.